№ 230 ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 19 1903 ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 19 № 230

ԵՐԵՍՈՒՆՄԷԿԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միայն խմբագրատան մէջ.
Հասցէ. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարվում են իւրաքանչիւր տողի համար 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական տեսութիւն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Երեւանից. Նամակ Ղազախից. Ներքին լուրեր.— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ֆրանս-անգլիական իրաւարարական դաշնագիր. Կ. Փոլիի յուզումները. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. Մամուլից.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Դէպի Արարատ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Հեռագիրները հաղորդեցին, որ Եապոնիայում նկատվում է խաղաղասիրական տրամադրութիւն և որ յոյս կայ առանց պատերազմի լուծել միջազգային Թիւրիմացութիւնները:

Այդպիսի մի տրամադրութիւն պահպանելու համար անհրաժեշտ է, որ վիճող կողմերը՝ Ռուսաստանը և Եապոնիան՝ էական զիջումներ անեն միմեանց և որաշեն իրանց բռնելի դիրքը մի շարք խնդիրների վերաբերութեամբ:

Կաջողվի՞ արդեօք բանակցութիւնների միջոցով բասարար հետևանքների գալ, համաձայնութիւն կայացնել և պատերազմից խուսափել—դա ցոյց կը տայ մերձաւոր ապագան: Բայց չը պէտք է մոռանալ, որ Հեռաւոր Արևելքում ընդհարվում են շատ էական և խոշոր շահեր և որ Թէ Ռուսաստանի և Թէ Եապոնիայի համար ծանր է հրաժարվել այնպիսի արտօնութիւններից, որոնք պէտք է նպաստէին նրանց առևտրական և քաղաքական նպատակների իրագործման:

Պատերազմի կարելիութիւնը դեռ չէ հեռացված՝ ասպարէզից և զինադադարի հրամանը կարող է ամեն օր յայտնվել: Բանակցութիւնները միայն սկսվել են, միայն նախարան են դրել, իսկ էական դեռ ոչինչ չեն մշակել:

Հետաքրքրական է, Թէ ինչ դիրք են բռնել մեծ պետութիւնները դէպի Հեռաւոր Արևելքի գործերը: Անգլիան և Ամերիկան ակներև կերպով Եապոնիայի կողմն են: Միւս պետութիւնները դեռ որոշ դիրք չեն բռնել, բայց և այնպէս նկատվում է, որ Ֆրանսիան դէմ չէր լինի, որ Ռուսաստանը գրաւէ Մանջուրիան, սակայն այն պայմանով, որ ֆրանսիական շահերն էլ պաշտպանվէին հարաւային Չինաստանում, որ սահմանակից է ֆրանսիական տիրապետութեան երկրներին: Գերմանիան նոյնպէս հաշտ կը նայէր Ռուսաստանի առաջխաղացութեան, եթէ ինքն էլ ստանար մի խոշոր տարածութիւն իր գաղութների շուրջը: Աւստրիան իրան զգում է համեմատաբար քիչ շահագրգռված, ուստի ցանկութիւն չունի խառնվել գործի մէջ և որդէլք հանդիսանալ Ռուսաստանի համար:

Գերմանիայի և Աւստրիայի բռնած դիրքը մասամբ բացատրվում է այն բանով, որ այդ երկու պետութիւններն էլ ցանկանում են տեսնել Ռուսաստանը զբաղված Հեռաւոր Ասիայի գործերով, հեռու իրանց սահմաններից: Թող, մտածում են նրանք, Ռուսաստանը իր մարդկանց, իր դրամագլուխները, իր զօրքերը տեղափոխէ Հեռու Արևելք և մշտապէս մասզբաղ լինի այնտեղի գործերով, դա աննպաստ մի բան չի լինի գերմանական տարրի շահերի համար Եւրոպայում և մի և նոյն ժամանակ որոշ ոյժ էլ կը տայ գերմանական գաղութային քաղաքականութեան:

Մենք յայտնել էինք, որ Բալկանեան Թերակղզում Թուլանում է Թիւրք-մակեդոնական ընդհարումների ոյժը: Ապստամբների Թիւը զգալի կերպով պակասել է, Թիւրք զօրքի մի մասը արձակվել է: Բուլղարիան զբաղված է իր պարլամենտական ընտրութիւններով և համեմատաբար քիչ ուշադրութիւն է նուիրում ապստամբական խմբին: Բուլղարական ժողովրդի առաջ մի ծանր հոգատարութեան պարտաւորութիւն է հանդէս եկել իրանց մակեդոնական եղբայրակիցների վերաբերութեամբ: Մակեդոնացիները հազարներով Թափվել են Բուլղարիա և պատսպարան ու խնամք են հայցում: Ժողովուրդը օգնում է, որքան կարող է, բայց անհրաժեշտ է աւելի մեծ օգնութիւն: Ներկայումս Բուլղարիայի սահմաններում գտնվում են մօտ 20,000 մակեդոնացի փախստականներ, որոնք նըպաստ են խնդրում:

Բալկանեան Թերակղզում և մասնաւորապէս Մակեդոնիայում ի միջի այլոց սկսում են հիւրընկալվել Ֆրանսիայից հեռացված կաթոլիկ միաբանութիւնները: Թիւրքիան նրանց վրա նայում է հաշտ աչքով, յոյս ունենալով, որ նրանց միջոցով նա կը կազմալուծէ տեղական ազգաբնակութեան մէջ գոյութիւն ունեցող քաղաքական միաւորների միութիւնը: Իսկ Հռոմի համար դա մի ձև է լուծելու այն դժուար հարցը, որ դրել էր նրա առաջ Ֆրանսիան իր ներքին քաղաքականութեան ծայրայեղ արտայայտութիւններով:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Հոկտեմբերի 15-ին

Մեծամասնութիւնը մի այնպիսի ախտ է, որ մարդուն դուրս է բերում իր բնական դրութիւնից և դարձնում է ծաղրելի, հեգնութեան առարկայ, և այս բնական է համեստութիւնից զուրկ անհատների նկատմամբ, որոնցով աղքատ չէ մեր հասարակութիւնը: Բերենք փաստեր:

Այսօր քաղաքային խորհրդի դահլիճում նշանակված էին քաղաքագլխի, վարչութեան մի անդամի և քարտուղարի ընտրութիւնները: Այդ ժողովը հետաքրքիր էր նէնց այն տեսակէտից, որ այժմեան քաղաքագլխի տեղ հրապարակ էին եկել այնպիսի անուններ, որոնց կշիռ Թաթի վրա դնելու համար հարկաւոր էր ունենալ խղճի և արդարութեան ամենափոքրիկ չափը, սակայն որոնց համար չէր խնայվել ոչ մի ջանք: Հերթական հարց նըը նայելուց յետոյ խորհուրդը անցաւ ընտրութիւններին: Նախ որոշվեց վարչութեան անդամի և քարտուղարի ընտրութիւնները յետաձգել մինչև քաղաքագլխի ընտրութիւնը, որի հետ մեծ առնչութիւն ունէն այդ երկու պաշտօնները և ձեռնարկվեց անմիջապէս քաղաքագլխի ընտրութեան: Նախագահութեան աթոռը Թողնում է քաղաքագլուխը և նրա տեղ անցնում է Կ. Կամսարական: Թերթիկներով ձայներ ժողովելիս և այդ ձայները կարդալիս երբեմն բարձրանում էր ընդհանուր ծիծաղ. ժողովը զուարճանում էր այն հանաքներով, որոնք անվում էին այս և այն անհատի անունը տալիս որպէս քաղաքագլխի: Հասաւ քուէարկութեան ժամը—առանց բերանացի կամ գրաւոր համաձայնութեան առաւ դնել չէ կարելի, ուստի գրվեց ցանկացողների հարցը: Չը պէտք է մոռանալ, որ քաղաքագլխի ռոճիկը 5000 րուբլուց իջել է 3000 ր., այս էր ներկայ քաղաքագլխի հակառակորդների առակիկամը:

Քուէարկութեան ցանկութիւն յայտնեցին երկուսը՝ բժ. Լ. Տիգրանեանց բերանացի կերպով և փաստաբան Գ. Մնացականեան գրաւոր կերպով (սա ձայնաւոր չէ), որոնք ուզում են քաղաքագլուխ ընտրվել: Դիվեցին

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԴԷՊԻ ԱՐԱՐԱՏ

XII.

Հիմա մնաց մի րոպէ միայն տանել քեզ դէպի Մասեաց Վիհը, ինչպէս կոչում էին մեր հները Մասիսի հիւսիս-արևելեան մեծ պատռուածքը, և այնուհետև՝ Խաղա—բարով. ընթերցող. ես շատ տանջեցի քեզ Մասիսի խորաձորերում, շատ չարչարեցի նրա ձիւնոտ բարձունքների վրա. բայց էլ ոււմ, եթէ ոչ քեզ միայն, իմ արիւն—հարազատ, ես կարող էի պատմել այն ցաւերը, որոնք երբեմն այրում էին իմ սիրտս հուր-կրակներով. գիտեմ, նոյն ցաւերով լիքն է և քո սիրտդ, նոյն հոյսերն ու մտածմունքները մաշում են և քո կեանքդ, բայց դու լուռ, անձայն, գալիք պայծառ օրերի յուսով, տանում ես այդ ամենը, իսկ ես չը կարողացայ լռել հայրենի լերան կողերի վրա դեգերելիս ու ակամայ շատախօսեցի. ների՛ր ինձ այդ շատախօսութեան համար և մի րոպէ ես նուիրի քո ուշադրութիւնդ:

Օգոստոսի 22-ին, առաւօտեան, երբ մենք վեր կացանք տեղերից ու դուրս եկանք վրանից՝ տպշելով տեսանք Մասիսի ցրտերի և սաստկացող հողմերի դրոշմած զարհուրելի կնիքը մեր դէմքերի վրա. ինժեներ Դավիդովսկու երեսը ուռել էր ամբողջովին. նրա կաշին ճաքճքել էր, տեղ-տեղ փոթ եկել ու կախվել մանրիկ Թեփուկների նման. աւելի լաւ դրութեան մէջ չէին և իմ ու բժիշկ Շարկէյեւէրի դէմքերը. բժշկի քիթն ուռել և սպառնալից տեսքով փքվել, նստել էր նրա նիհար դէմքի վրա՝ Մասիսի մի վիթխարի քարաժայռի նման, իսկ իմ դէմքս Թէև չէր ուռել, բայց, Դավիդովսկու դէմքի պէս, ճաքճքել, տրաքտրաքել էր և սկսեց այնպէս, որ քիչ էր մնում վախեցնէր տիկին Էքիզ-Կրիմին. նա ինձ խորհուրդ էր տալիս վաղօրօք մտածել ամուսնալուծութեան մասին, որովհետև ոչ մի կին, ասում էր նա, Թոյլ չի տայ ինձ այդպիսի երեսով տուն մտնել. տիկինը իրաւունք ունէր,—նա չէր ճանաչում իմ կնոջս... Մեր միւս ընկերների դէմքերն էլ շատ ու քիչ վնասվել էին և նրանց մէջ ամենից աւելի ինժեներ Կուլյանդինն: Դժբախտութիւնն այն էր, որ երեք-չորս օր անլուաց մնալուց յետոյ՝ այժմ մենք չէինք կարող լուանալ երեսներս և վայր առնել նրանց վրայից օրերով նստած աղտն ու կեղտը. երեք բժիշկներն էլ—Շարկէյեւէր, Վիտկովսկի և Էքիզ-Կրիմ-միրզաերան խառն. արգելում էին այդ բանը և ամենայն եռանդով քսում դէմքերիս վազելինի բաղադրութիւն ունեցող մի դեղ, որ բարեբախտաբար իր հետ վերցրել էր տիկինը:

Սարդար-Բուլախում մենք իմացանք, որ երեք հոգի մեր ընկերներից, որոնք առաջին գիշերօթից յետոյ այլ ևս չը շարունակեցին ճանապարհը և վայր իջան սարից, վարձատրել են իրանց՝ կատարելով մի այլ վերելք դէպի Փոքր-Մասիսի գագաթը: Տիկին Էքիզ-Կրիմը, Սուլթան Կրիմ-Գիրէյը և Տեբլեցկին, մի քիւրդի առաջնորդութեամբ, հինգ ժամվայ ընթացքում ամենայն աջողութեամբ բարձրացել էին լերան գլուխը, գտել այնտեղ մի գերեզմանաքար արաբական արձանագրութեամբ, զուարճացել լերան կատարից բացվող գեղեցիկ տեսարանով, նախաճաշել գագաթի վրայից բղխող աղբիւրի մօտ և կրկին աջողութեամբ երեք ժամվայ մէջ վայր իջել սարից: Նրանք այցելել էին Սարդար-Բուլախի շրջականները և, ի միջի այլոց, գտել էին առափարակի միջով անցնող փոքրիկ ձորակում մի մեծ այր, որի կամարները, նրանց ասելով, այնքան կանոնաւոր են, որ անշուշտ կրում են իրանց վրա մարդկային կերտուածքի հետքեր: Ես ակամայ յիշեցի, որ Ալիշանը Առաքելական Փառախոտը համարում է հիմնված այժմեան Սարդար-Բուլախի մօտերքում. ժամանակի սղութեան պատճառով ես, դժբախտաբար, չը կարողացայ տեսնել այրը. հարկաւոր էր շտապել այցելելու ա. Ցակոբի ձորը և այնտեղից նոյն օրը ճանապարհ ընկնել դէպի Ղամարլու:

Արագ-արագ մենք հաւաքեցինք մեր չորերը, կապկպեցինք և յանձնելով բոլոր ծանրոցները ուղտապաններին՝ տանելու ուղիղ դէպի Ղամարլու՝ ինքներս ձիով ճանապարհ ընկանք դէպի Ակոռի:

Ես մոռացայ յիշել, որ Թիֆլիսի Ֆիզիքական դիտարանի կառավարիչ Գլասէկ և նրա օգնական Շմերլինգ Սարդար-Բուլախում, սահմանապահ զինուորների զօրանոցի գաւիթում, երեք-չորս օրվայ մէջ, կանգնեցրին օդերևութաբանական մի նոր կայարան, որի բոլոր մասերը պատրաստի բերել էին իրանց հետ Թիֆլիսից: Շմերլինգ յատկապէս դրա համար էլ եկել էր Սարդար-Բուլախ. նա չը մասնակցեց մեր վերելքին:

XIII.

Հրաժեշտ տալով և շնորհակալութիւն յայտնելով այն բոլոր անձերին, որոնք օր և է գիւրութիւն էին պատճառել մեզ վերելքի ժամանակ՝ մենք մոռացանք նոյնը անել և... բեռնակիր քիւրդերի վերաբերմամբ. հեռու կանգնած մեր վրանից՝ խումբ-խումբ հաւաքվել էին նրանք և աղմուկ—աղաղակով բաժանում էին իրանց մէջ չորս օրվայ գերմարդկային—տաժանելի աշխատանքի համար ստացած վարձը... Եւ ոչ մի գլխարկ չը բարձրացաւ մեր միջից Խաղա բարով ասելու նրանց, ոչ մի ձեռք չերկարացաւ՝ ամուր-ամուր սեղմելու նրանց կոշտ և ուժեղ ձեռքերը, որոնք այնպիսի անփոխարինելի ծառայութիւն էին մատուցել մեզ և առանց որոնց մենք երազել անգամ չէինք կարող Մասիսի գլուխը բարձրանալու մասին: Այսպէս է աշխարհը... վարակված շրջապատի միջնոլորտով՝ լաւ, հանգիստ ձի որոնելու հոգսի մէջ, նոյն տեսակ վարվեցի և ես... Հեռուից միայն, երբ մենք արդէն անցել էինք 30—40 քայլ, յիշելով անների պարտաւորութիւնս, ես շուռ տուի ձիուս գլուխը և սկսեցի ճօճացնել գլխարկս օդի մէջ ու հրաժեշտի խօսքեր աղաղակել քիւրդերին...

Ցանցանքի ուշացած քաւութիւն...

Տաք, արև, սիրուն կէսօր էր. ձիերը շարված իրար ետևից՝ մէկ մտնում էին ձորերը, մէկ բարձրանում լեռնային տափարակների վրա. մենք ուրախ-ուրախ երգում, խօսում, ծիծաղում և զուարճանում էինք Մասիսի արևելեան կողերի տեսարաններով: Շուտով մենք հասանք Թեաքալթուին, պատմական Գինայ բլրին, որի հարթ—հաւասար, ցեղնաւուն, բարձր խոտերով ծածկված զառիվերները մի ժամանակ ծածկված էին համատարած դեղձենիկ այգիներով և որի գլխին 947 Թւականին, Մեծն Ներսէսի նման, հոգևորականներով շըրջապատված, աղօթում էր Եղիշէ հայրապետը, մինչ ներքևում Գագիկ Արծրունու փոքրաթիւ քաջերը յաղթական կռիւ էին մղում 30,000 արաբական զօրքի դէմ: Այժմ Գինայ բլուրն ամայի է. այնտեղ ոչ միայն գինու, այլ և ջրի կաթիլ չէ մնացել. Մասիսի ծործորներից այնքան դժուարութեամբ բերած ջրանցքները ցամաքել են, այգիները չքացել և ամեն ինչ մատնվել է տխուր լռութեան և աւերի:

Մի լեռնային հովտի մէջ, Մասիսի արևելահայեաց ստորոտում, Թեաքալթուի և Ակոռիի մէջտեղում, Ա. Եւանգուլեանը իմ ուշադրութիւնը դարձնում է երկայն, հովտի լայնութեամբ ձգվող մի արհեստական պատի վրա, որ ուրիշ բան չէր կարող լինել, եթէ ոչ ճանապարհի ցածրադիր կողը պաշտպանելու համար ժայռերից և խոշոր քարերից կանգնեցրած մի պատուար. տեղ-տեղ այդ հին ճանապարհը մնացել է անվնաս՝ ծածկված երկայնացօղուն—դեղնաւուն խոտերով և տեղ-տեղ պատուարի քանդվելուց՝ փուլ եկել ու աւերվել է նաև ճանապարհը: Ոչ մեր նախնի ընկերին իշխանական իշխանացնելու համար, որոնցից ես ամենևին շնորհակալ չեմ, որ մեզ Թողին մի աւեր հայրենիք, այլ աչքիս առաջ միայն վկայելու ցանկութեամբ՝ պէտք է ասեմ, որ Մասիսի ուշադիր այցելուն ամեն մի քայլափոխում հանդիպում է մի հին, հրաշալի, կորած

տուփեր, գլորվեցին քուէներ և երկուսն էլ սևացան։ Բժ. Լ. Տիգրանեանից տասցաւ 45 ձայնից 9 սպիտակ և 36 սև, իսկ Գ. Մնացականեան՝ 19 սպիտակ և 26 սև։

Այսպէս էլ պիտի լինէր. հարցը արանում չէր, այլ այն, որ երևոյթը տարօրինակ է մի քանի տեսակէտից։ Բժ. Տիգրանեանց վարել է Երևանի քաղաքագլխի պաշտօնը, որքան էլ անտաջող, այնուամենայնիւ, այդ պաշտօնավարութիւնը կարծէք տալիս է նրան իրաւունք սեռ՝ հետ ցանկանում եմ։ Իսկ ինչ սեռն Գ. Մնացականեանի մասին։ Ենթադրենք, որ մի կազմը թոյլ է տալիս շատ բաներ, կամ աւելի ճիշդ՝ ենթադրենք, որ սրանց մարդիկ այս կամ այն չարժառիթից կամ հաշիւներից դրդված մէջ են մտել և գլուխ կոտրում. սակայն ինչ է եկել պ. Մնացականեանին. միթէ դժուար է մի փոքր ինքն իրան հաշիւ տալ, չափել իր ուժերը, իր ընդունակութիւնները։ Միթէ դժուար է լինել չափաւոր իր համարումների մէջ, ունենալ համեստութիւն և ըմբռնել, որ համեստութիւնը մի բարոյական օրէնք է, որին պիտի հետևէ իւրաքանչիւր ինքնասէր մարդ։ Շատ էլ հեշտ բան չէ խեղդել արդարութիւնը, ինչպէս ենթադրվում էր։ Այդ ամէն անգամ չի աջողվի։ Բայց աւելի պատուաբեր է բոլորովին չունենալ բարեկամ, քան ունենալ այնպիսիները, որոնց ծառայութիւնը արջի ծառայութեան է նման և որոնք եղած մեծամասնութեան վրա աւելացրին նոր մեծամասնութիւն և տապալեցին այդ մեծամասնութիւնը։

Անա քուէարկութեան այսպիսի ընթացքով էլ ժողովը փակվեց և խնդիրը մնաց խնդիր, որի համար կարիք կը լինի նոր խորհրդակցութիւններ ունենալ։

Բ. Վ.

ՆԱՄԱԿ ՂԱԶԱԽԻՑ

—

Հոկտեմբերի 14-ին

Քսան տարուց աւելի է, որ Ղազախը գաւառական քաղաք է կոչվում. ունի ներկայումս երեք ուսումնարան, այն է՝ երկդասեան-նորմալ, մասնաւոր կար ու ձևի և ռուսաց եկեղեցական-ծխական։ Քաղաքում ծառայող գրագիրների և թարգմանների մեծագոյն մասը այստեղի դպրոցաւարտներ են։ Դպրոցն ունի 200-ից աւելի աշակերտներ, որոնցից մեծ մասը թուրքեր են. կան հայեր և ռուսներ. ունի երեք ուսուցիչ. ուսանելի առարկաների թւին աւելացրել են չերամապահութիւնը։

Հակառակ ընդունված կանոնի, այստեղի կրօնի դասերը աւանդում է ոչ թէ քահանան, այլ ուսուցիչներից մէկը, չը նայելով որ քահանան կրթված է դպրոցաւարտ (Թեմական) անձնաւորութիւն է։

Մեր գաւառի աղքատ հայ գիւղացու որդոց մէջ միջնակարգ և նոյն իսկ բարձրագոյն կրթութիւն ունեցողներ կան, իսկ թուրքերի մէջ—ոչ. Վերջիններիս երեխաները սկզբնական կրթութիւնը ստանում են Ղազախի յիշեալ դպրոցում և Սալահլիի ուսումնարանում, իսկ աւարտելուց յետոյ շարունակում են Գօրւս ուսուցչական սեմինարիայում և Գանձակի Միքայէլեան արհեստաւորաց դպրոցում, որով և վերջանում է նրանց կրթութեան սահմանը. բացառութիւն կազմում են աղալարների (ագնուականների) որդիքը, որոնց մի մասը բախտ է ունենում գիմնազիաների պատերը տեսնելու։

Կար ու ձևի ուսումնարանի մեծ կարիք էր զգացվում քաղաքում. սկզբում քաղաքացիք ուսումնարանի բացակայութեան էին վերագրում իրանց անտարբերութիւնը, բայց փաստը այլ կերպ ցոյց տուեց. երկու-երեք տարի սրանից առաջ մի վարժուհի մասնաւոր կար ու ձևի ուսումնարան բացեց. առաջին տարին, երկրորդը սկսեցին յաճախել միջակ թւով աշակերտուհիներ, այնպէս որ յոյս կար թէ մեծ թւով աշակերտուհիներ կունենայ յետագայ տարիներում և որ վարժուհուն կօգնեն նիւթապէս և կը խրախուսեն. բայց ոչ թէ խրախուսեցին, այլ յուսահատեցրին և ներկայումս ուսումնարանը փակվելու վտանգին է ենթարկված... որովհետև ձրի չեն սովորեցնում։

Ոչ միայն գիւղերում, այլ նոյն իսկ Ղազախի քաղաքում գաղափար չունեն թատրոնի, ներկայացման մասին, չունեն գրադարան, հիւրանոց, լրագիրներ միայն մի քանի մարդիկ են ստանում, որից օգտվում են ծրիապէս թէ աղքատները և թէ ունեւորները։ Աղքատին ամենքս էլ պարտաւոր ենք օգնելու, որովհետև միջոց չունի, իսկ ունեւորներին օգնելը մահացու մեղք է. ծրիապէս կարդալը մեր մէջ մի վատ սովոր է դարձել։ Արհեստաւորները և վաճառականներն չեն միայն, որ անտարբեր են ցանկում դէպի լրագրութիւնն ու ընթերցանութեան գրքերը, այլ հէնց կրթութիւն ստացած անձնաւորութիւնները. իմ հարցին, թէ ինչու չէք լրագիր ստանում, պատասխանել են՝—«այս տարի լրագրի համար աւելորդ փող չունենք». եթէ կրթվածը այսպէս է պատասխանում, ապէսից ինչ պահանջենք։

Եթէ հայ և թուրք գիւղերը համեմատելու լինենք, մեծ տարբերութիւն կը գտնենք սրանց մէջ թէ կրթութեան, ինչպէս ասացի, և թէ

ախտաւոութեան կողմից. Թուրքերը, որ աւելի հարուստ են և թւով եթէ ոչ շատ, գոնէ հաւասար, ունեն 1—3 ուսումնարան, իսկ հայերը 6—8. եթէ թուրքերի հողի բերրիութիւնը չը լինէր՝ ամենավերջին աղքատները կը լինէին, բայց ուրախալի է, որ վերջերս մեծ քանակութեամբ նոր ձևի գութաններ են տարածվում սրանց մէջ և մի քանի գիւղերում, փոխանակ գոմէշներ ու եզներ լծելու, մի զոյգ ձի են լծում։

Անասնապահութիւնն էլ նախնական դրութեան մէջ է գտնվում, չը նայելով որ թուրքերը 10,000-ներով ոչխարներ են պահում, 100-ներով կովեր և կթի գոմէշներ. այս թուրքերը բաղդ չունեցան այս տարի լսելու պ. Ա. Քալանթարի դասախօսութիւնները. միայն քաղաքին մօտիկ մի քանի թուրք գիւղերում պ. Դանիէլեանցը ցոյց տուեց սեր զատող մեքենայ։

Գիւղերում հարկաւոր է գիւղատնտեսական ուսումնարաններ ունենալ. գիւղացուն շատ հարկաւոր է հողի պարարտացնելու ձևը իմանալ։

Տ. Տէր-Մելիքսէդեկեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ հաղորդում են ճիշդ աղբիւրներից, որ երաժշտապէտ Մ. Եկմալեան, որի հիւանդութիւնը անբուժելի էր համարվում՝ առողջանալու լուրջ նշաններ է ցոյց տալիս։ Նրա գիտակցութիւնը և յիշողութիւնը վերադարձել են, խօսակցութիւնը խելք է, ածում է ջութակի վրա և նոյն իսկ ձայնագրում է երգեր։ Ախորժակը և քունը շատ լաւ են. ամեն օր՝ զբօսանքներ է կատարում մի մարդու ուղեկցութեամբ։ Անգիտակցական դրութեան մէջ է լինում և ինքն իրան խօսում օրական երկու-երեք ժամ. միւս ժամանակները առողջ մարդու ապաւորութիւն է թողնում։

—

Այսօրվանից պ. Արաքսեանի Հաւլաբարի նաւթակառոյց թատրոնում կը սկսվեն հանրամատչելի ժողովրդական ներկայացումներ, որի կարիքը այնչափ զգալի է և պահանջը օրէցօր աւելանում է։ Առաջին ներկայացումը կը լինի այսօր, կիրակի, հոկտեմբերի 19-ին, ցերեկվայ 11 ժամին և կը ներկայացվի «Կոյր» դրաման. տեղերի գինն է 50 կոպէկից մինչև 10 կոպէկ։ Հասարակութեան պահանջի համաձայն այս օրվանից պակասեցրած են նաև սովորական ներկայացումների գները։ Երեկոյեան խաղացվելու է «Ասլան Բալասի» պատմական պիեսը։

—

Բիւլլետէն Կովկասի քաղաքացիական մասի պ. Կառավարչապետ գեներալ-ադիւտանտ իշխան Գրիգորի Սերգէևիչ Գոլիցինի առողջական դրութեան մասին։ «Վէրքը գլխի վրա մաքրվում է. վէրքերը դէմքի վրա սպանում են։ Տաքութիւնը առաւօտեան 37,1. երեկոյեան 38։ Զարկերակը 76։ Ընդհանուր դրութիւնը լաւ է։ Մալինին, Զուղնովսկիյ, Րուդէնկօ, Գադօմսկիյ։

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ ռուս բարեգործ Բուգրով 7,160 դեսեատին հող է նուիրել Բալախնինի գաւառի 35 գիւղերին, որով ապահովացրել է մի քանի հազար գիւղացիների կեանքը։ Նուիրած ընդարձակ հողաբաժինները, որոնց մէջ կայ նաև անտառ, գնահատվում են մէկ ու կէս միլիոն րուբլուց աւելի։ Հոկտեմբերի 12-ին, Նիժնի-Նովգորոդում, 35 գիւղերի հասարակութիւնից ընտրված մի պատգամաւորութիւն ներկայացաւ Բուգրովին և գիւղացիների կողմից յանձնեց նրան շնորհակալութեան մի ուղերձ։

—

Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուն բացատրեց, որ այն անձինք, որոնք աւարտել են իրանց ուսման ընթացքը 1872 թւականի կանոնադրութեամբ բացված քաղաքային ուսումնարաններում, իրաւունք չունեն ուսուցչական պաշտօն վարել տարրական ուսումնարաններում, այլ նախ պէտք է քննութեան ենթարկվեն միջնակարգ ուսումնարաններում ռուսական գրագիտութիւնը և թուաբանութիւնն աւանդելու մեթօդիկայից, ինչպէս նաև ընդհանուր կրթական միւս առարկաներից. կրօնի քննութիւնից քաղաքային դպրոցների լրակատար ընթացքն աւարտողները ազատվում են բոլորովին։

—

Թիֆլիսի նահանգի ժողովրդական ուսումնարանների դիրեկտոր Դմիտրիեվ մտնում է ծառայութեան ներքին գործերի մինիստրութեան մէջ և նշանակվում է հաշտարար միջնորդ դատաւոր Թիֆլիսի նահանգում։

—

Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան խորհուրդը որոշել է ներկայացնել երկրագործութեան և պետական կալուածների մինիստրութեան մի զեկուցում, որի մէջ համառօտակի պատմվէր Թիֆլիսի այգեգործական ուսումնարանի ցոյց տուած գործունէութիւնը մինչև հիմա, մատնանիշ լինելով նրա մէջ նաև

կուլտուրայի հետքերի, որ գիտէր օգուտ քաղել նոյն իսկ լեռնային այս դժուարակոխ լանջերից և նրա գառիվերները, ուր միայն կար ամենափոքր հնարաւորութիւն, դարձնել պարտէզ ու այգի։ Այնտեղ, ուր մեր ձիերը հիմա հազիւ փոխում են իրանց ոտները լեռնային մի նեղ արահետի վրա, մի ժամանակ անցնում էր լայն, ուղիղ, գեղեցիկ ճանապարհ...

Ժամի 4-ին կէսօրից յետոյ՝ մենք հասանք Թիւրքաբնակ Ակոռի գիւղը և իջևանեցինք սահմանապահ զինուորների մի այլ զօրախմբի հրամանատար պ. Ալանդէրի տանը։ Պ. Ալանդէրը տանը չէր և մեզ ուրախութեամբ ընդունեց տիկին Ալանդէր, մի ժամանակ օրիորդ Աւետեան։ Կէս ժամի չափ այնտեղ հանգստանալուց և հեռուից աւերված հայ Ակոռի գիւղը դիտելուց յետոյ, որ գտնվում էր մի խոր ու նեղ ձորակի հանդիպակաց ափին, Մասիսի արևելեան պատուանդէբից դէպի Արաքսի հովիտը իջնող զառիվերի վրա, մենք ոտքով, մի թուրքի առաջնորդութեամբ ճանապարհ ընկանք տեսնելու Մասեաց Վիհը։ 1840 թւականի յունիսի 20-ին, Մասիսի ահաւոր, որոտմային—ջրախառն ժայթքումից և փլուածքներից անակնկալ կործանված Ակոռի գիւղը մօտիկից տեսնելու հարկ չը կար, որովհետև մեր կանգնած տեղից արդէն պարզ երևում էր ամեն ինչ. այնտեղ այժմ չէ մնացել ոչ մի հետք այդ դժբաղդ հայ գիւղից, ուր մի ժամանակ առատաբեր այգիների և պարտէզների չքեղ հովանու տակ, առանեակ դարերի ընթացքում, խաղաղ ապրում և աշխատում էր հայ յինականների մի ստուար բազմութիւն. Գիւղատեղը այժմ ծածկված է այս ու այն կողմում ցիր ու ցան թափթփած ժայռերի կտորտանքով, որոնց միջավայրերում բուսել, երկարացել են Մասիսի ստորին լանջերը ընդոտող բարձրացօղուն, հաստկոճման գլուխ ունեցող խոտեր։ Գոնէ մի կիսաքանդ աւերակ, գոնէ մի յիշատակ մնացած չինէր...

Իրար ետևից մի նեղ շաւղով՝ խումբ-խումբ գնում էինք մենք ուղիղ դէպի արևմուտք, ուր իր հսկայական պատուանդէնի ահագին թևերը պարզած երկու կողմից՝ և սև պարսպանման զարհուրելի կուրծքը բաց արած առաջնորդ՝ կանգնած էր ամեհեցնող յետոյ։ Ես յոգնած էի և դանդաղ շարժում էի ոտներս ամենից վերջը. ինձ հետ գնում էր տիկին Էքիզ-Կրիմ ողամարդի իր գեղեցիկ շուրթերով և պատմում Պարսկաստանում կատարած ճանապարհորդութեան մանրամասնութիւնները։ Մի միջնադէպ այդ ճանապարհորդութիւնից մեզ շատ ծիծաղեցրեց։ Տիկինը պատմեց, որ Թաւրիզում այցելել է տեղական ամենաբարձր իշխանուհուն և իբրև բժշկուհի հրաւիրվել է նայելու նրա յղի կնոջը։ Ամառային չքեղ պալատ, ադակեցարդ դահլիճներ, թաւիշ ու կերպաս ամեն տեղ, թանգագին շորեր հագնված ներքիններ—մի խօսքով—արևելեան առասպելական փարթամութիւն, բայց բժշկուհին չէ գտել մի բան միայն... տիկնանց տիկինը զուրկ է եղել... ապխտակեղէնից... Արևելեան քաղաքակրթութեան գերագոյն աստիճան...

Հովիտը, որով մենք առաջ էինք գնում դէպի Մասեաց Վիհը, հետզհետէ նեղանում էր. մի քանի վերստ անցնելուց յետոյ՝ նա արդէն փոխարկվեց ձորի, որի աջ մասը, հարթ-հաւասար յատակի վրայով անձայն վազում էր մի պղտոր գետակ, իսկ երկու կողքերում բարձրանում էին թեք զառիվերներ՝ ծածկված դեռ ևս թարմ կանաչ խոտերով։ Ձախակողմեան զառիվերի լանջերի վրա, լեռնային բարձր արօտներում, պարզ երևում էին արածող հօտերի սպիտակ խմբեր—և մի քիւրդ հովիւ, նստած ժայռի վրա, որ կանաչուտների միջից կախել էր գլուխը ահագին բարձրութիւնից դէպի վայր, լցնում էր ձորը սրինգի քաղցր գեղգեղանքներով։ Քիւրդ խաշնարածը գտել էր իր միայնութեան սփոփանքը. բայց երևի նոյնպիսի սփոփանք չէր կարող գտնել իր երգով այն միայնիկ կաքաւը, որ ձորի հանդիպակաց զառիվերի գագաթին, բարձր խոտերի մէջ, կարծես մեզ հետ անընդհատ դէպի Մասեաց պատուանդէնը գնալով, կղկղում ու կանչում էր շարունակ իր կորած ընկերին։ Երեկոն վրա էր հասնում, ձորը լցվում էր թափանցիկ մառախուղով. Մասեաց Վիհը, որին արդէն մօտեցել էինք մենք, ստանում էր աւելի ահեղ կերպարանք...

Ակոռից մօտ եօթը վերստ բարձրանալուց յետոյ,—ճանապարհը թէև նեղ, բայց տանելի էր,—հասանք ս. Յակոբի նշանաւոր աղբիւրին։ Դա մի փոքրիկ խորշ է ձորահովտի լանջի վրա, ճանապարհի մօտ, որի մէջ կողքկողքի դրված են երկու փոքրիկ, սիրուն գուբեր՝ քարից փորված երկու աւազանակներ, լի անուշահամ, սառն, մաքուր ջրով։ Խորշի ծոցից ջուրը կաթիլ-կաթիլ ծորում է գուբերի մէջ, լցնում նրանց և ապա աւելանալով՝ իջնում ջրի երեսից վայր ու անմիջապէս ծծվում աւազախառն կրային հողի մէջ։ Աղբիւրը սուրբ է համարվում հայերի մէջ. իւրաքանչիւր տարի, որոշ օրերում, հեռաւոր գիւղերից գալիս են այստեղ բազմաթիւ հայ-ուխտաւորներ՝ իրանց մատաղներով թերեւ կատարելու մի սրբազան պաշտամունք, որ խորին հնութեան մէջ նուիրված էր աստուած Մասիսին։ Ամենաքին յայտնի է այդ ջրի մի այլ յատկութիւնը, որին սրբութեամբ հաւատում է պարզամիտ ժողովուրդը,—դրանել, ուր և տարվի, տարմերի բազմաթիւ երամներ՝ աստուածային պատուհասը կոտորելու համար։ Երբ մենք Ակոռիում պատրաստվում էինք գնալու դէպի Մասեաց Վիհը՝ առաջնորդ Սեդրակը՝ խորհրդաւոր կերպով մօտենալով ինձ, խորհուրդ տուեց, որպէս հայի, ձիով չը բարձրանալ դէպի ս. Յակոբի աղբիւրը, եթէ ոչ ջուրը կը ցամաքի։ Ես լսեցի Սեդրակի խորհուրդը և արդէն պատմեցի, որ մենք ոտով գնացինք այդ սուրբ աղբիւրի մօտ։

Փոքր ինչ հեռու աղբիւրից՝ մեր առաջ բացվեց Մասիսի արևելեան ահաւոր պատուանդէնը իր ամբողջութեամբ։ Սարսեցնող տեսարան։ Սկսած լեռան գագաթնամերձ կողերից մինչև խոր յատակը, ուր կանգնած էինք մենք, մի քանի հազար ոտնաչափ բարձրութիւնից, իջնում են ուղղաձիգ տխրանեան պատեր՝ տեղտեղ բաժանված հսկայական սիւների, որոնք այս և այն կողմում երբեմն կախ են ընկած, կարծես սառած որ և է նեցուկի, զարհուրելի խոր անդունդի վրա։ Բարձր, տխրանեան պատերի գլխին կախված են սառոյցի ահագին լեզուներ, որոնցից երբեմն-երբեմն բաժանվող մանր կտորները թափվում են անդունդը ու լցնում պատուանդէնը խուլ—որոտաձայն արձագանքով։ Պատուանդէնի երկու կողմերում, մօտ 100—150 քայլ իրարից հեռու՝ կանգնած են լեռան վիթխարի կողերը՝ թրի նման կլորված անդունդի կողմից։ Դա մի զարհուրելի ճեղքվածք է, որ ուղիղ մտել է Մասիսի սիրտը և բացել նրան աշխարհի առաջ։ Ես երկար նայում էի այդ սրտին. նա քար ու սպառած էր. ապա թէ ոչ՝ ինչու կործանեց խաղաղ հայ գիւղը—Ակոռին, վերջին մնացորդը նրա արևելեան լանջերի վրա...

Մութն ընկնում էր. հարկաւոր էր շտապել յետ դառնալու և շուտով հեռանալու այդ զարհուրելի Վհից, որի մէջ արդէն սկսել էին շրջել գիշերային ստուերների ապառնալից խառնուածքներ. մի պղտոր ջրվէժ պատուանդէնի հիւսիսային լանջի վրա ձգվող ձիւնածակ սառցադաշտից՝ գահավէժ գլորվելով դէպի անդունդը, լցնում էր Վիհը իր անհուն շառաչիւնով և մի անբացատրելի երկիւղի արձագանք կրկնում մեր սրտերում։

Երբ մենք վերադարձանք Ակոռի՝ արդէն ժամի 10-ն էր։ Սիրալիր հիւրընկալութիւն գտնելով պ. Ալանդէրի տանը՝ մենք ձի հեծանք և առաւօտեան ժամի 5-ին հասանք Ղամարլու։

Թիֆլիս վերադառնալիս մենք այցելեցինք նաև մեր հայրենի աւերակների թագն ու պսակը—Անին, բայց այդ դժբաղդ քաղաքը նկարագրելու համար առ այժմ ինձ պակասում են յարմարութիւններ, գուցէ նաև մի սուր, ցնցող՝ արտասուեցնող գրիչ...

Ա. Մխիթարեանց

այն անաջողութիւնների վրա, որոնց հանդիպում է ուսումնարանը դրամական միջոցներից զուրկ լինելու պատճառով։ Խորհուրդը այդ զեկուցման հետ միաժամանակ պէտք է միջնորդութիւն յարուցէ մինիստրութեան առաջ՝ օգնութեան հասնելու այդ գործական դպրոցին նիւթական օժանդակութեամբ։

—

Ուրբաթ, հոկտեմբերի 17-ին, Գ. Կարա-Մուրզա Թիֆլիսի ժողովարանում կարդաց մի դասախօսութիւն կեանքի և ստեղծագործութեան մասին։ Դասախօսութիւնը գրաւել էր բաւական բազմութիւն, որը ցոյց էր տալիս հետաքրքրութիւն դէպի դասախօսութեան նիւթը։

—

«Кавказъ» լրագրին հեռագրում են Պետերբուրգից, որ Վլադիկավկազի րէալական ուսումնարանի աշխարհագրութեան դասատու Գոտուա նշանակվում է կովկասեան ցենզուրական կոմիտէտի տեղական և արևելեան լեզուների կրտսեր գրաքննիչ։

—

Երկրագործութեան և պետական կալուածների մինիստրութեան մէջ հարց է բարձրացրած աւելացնելու անտառապետների և անտառային վարչութեան մէջ ծառայողների թիւը Կովկասում, ինկատի առնելով, որ այստեղ եւ մըտցրած է մասնաւոր անտառների պաշտպանութեան վերաբերեալ օրէնքը։

—

Սիբիրիացի ինտելիգէնտների մի շրջանի մէջ, որոնք մեծ մասամբ գրականութեան մէջ յայտնի անուններ ունեն, միտք է ծագել առաջիկայ 1904 թուականից հրատարակել Պետերբուրգում մի լրագիր «Сибирское Обозрѣніе» անունով, որ պաշտպանէր սիբիրեական ազգաբնակութեան շահերը։

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան մէջ հերթական հարց է դարձրած Պետերբուրգի համալսարանում բժշկական բաժանմունք հիմնելու խնդիրը։ Այժմ մշակվում է նոր բացվելիք բաժանմունքի շտատների և ամբիոնների բաժանման հարցը։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Թաւրիզի առաջնորդ Եղիշէ վարդապետ Մուրադեան վերադարձել է Էջմիածին։ Նա կանչվել է նրա դէմ եղած մի շարք բողոքների պատճառով։ Թաւրիզի Լիլաւայի դպրոցում տեղի են ունեցել ցաւալի դէպքեր»։

—

ԲԻՒՐԴԱՄԻՐԻՑ մեզ գրում են. «Սրանից մի քանի օր առաջ Քեալբանդ գիւղում անյայտ չարագործները այրել են նոյն գիւղի քահանայի երեք դէզ խոտը, իսկ Գանձակ գիւղում (Գեօկչայի գաւառ) այրել են մօտ 15 դէզ խոտ և մի քանի մարագներ։ Երկու գիւղում չարագործների հասցրած վնասը հասնում է 50 րուբլու»։

—

ՍՏԱՎՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Ստավրոպօլի ուսումնարաններում բաւական թւով հայ մանուկներ և պատանիներ են սովորում. գիմնազիայում և նրա րէալական բաժնում՝ մօտ 80 հայ աշակերտ, երկու իգական գիմնազիաներում՝ մօտ 70 աշակերտուհիներ, հայոց տարրական դպրոցում 80 մանուկներ երկու սեռից և մօտ 20 հոգի էլ քաղաքային վեցդասեան ուսումնարանում, ընդամենը մօտ 200 հոգի։ Այդ ուսումնարաններից միայն հայոց ուսումնարանում է հայոց կրօն և լեզու աւանդվում. քաղաքային դպրոցում երբէք չէ աւանդվել ոչ մէկը և ոչ միւսը. իսկ գիմնազիաներում միայն կրօն է աւանդվելիս եղել, որը ահա մօտ երկու տարի է դադարել էր։ Հիմա օրիորդաց գիմնազիաներում նորից սկսվել են հայոց կրօնի դասեր, որոնք յանձնված են ձեռնհաս կրօնուսոյցի։ Բացի դրանից՝ Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուն թոյլ է տուել, որ արական գիմնազիայում էլ վերականգնեն հայոց կրօնի դասերը։ Ցանկալի է, որ Աստրախանի սրբազան առաջնորդը շուտով ձեռնհաս կրօնուսոյց նշանակէ»։

—

ՎԵՐԻՆ-ԱՂԴԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Գիւղի հիմնարկութիւնից ի վեր առաջին անգամն է, որ բղաքաւը սեպտեմբերի կէսից տարածված է երեխաների մէջ և կոտորում է։ Մինչև օրս մեռել են 20 հոգի աւելի 4—7 տարեկան հասակում։ Գաւառական ֆելդշէրը յաճախում է Գիւղի ներքին մասը եւ վարակվեց. վարակված են և դպրոցի աշակերտները, ուր դասատուութիւն է լինում»։

—

ՂԶԼԱՐԻՑ մեզ գրում են. «Վերջին ժամանակներս Ղզլարում բաւական շատացել է գողութիւնը։ Գիշեր չէ անցնում համարեա, որ մի բան չը պատահի։ Եթէ այժմվանից չաշխատեն առաջն առնել, ձմեռը աւելի եւ կը շատանան»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆԿՕ-ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՐԱՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

II

Անցեալ անգամ մենք տեղեկութիւն տուինք ֆրանկօ-անգլիական դաշնագրի մասին։ Այսօր առաջ կը բերենք զանազան լրագիրների կարծիքները։

«Matin» լրագիրը կարծում է, թէ համաձայնութեան այս առաջին քայլը մի նախափորձ է և թէ նրան կարող են յաջորդել ուրիշ աւելի կարեւոր քայլեր, բոլորովին կարգադրելու համար երկու երկիրների մէջ ծագող որ և է անհամաձայնութիւն։

«Siècle»-ում յայտնի հրապարակախօս Կորնէլի գրում է.

«Կարելի է ասել, թէ մի խոշոր քայլ կատարվեց չնորհիւ խաղաղական գաղափարների, որոնք առաջին անգամ գտնում են դիպլօմատիական մի բանաձեւ։ Այդպիսի մի դաշնագիր պատիւ է բերում մի կառավարութեան, մանաւանդ եթէ նա իր ներքին պառւղներն արտադրէ, որոնց գլխաւորն է հրաժարումը այնքան բազմածախս և կործանիչ պատագինութիւններից։

«Երբ Հաագայի ատեանը իր փորձերը առյ, երբ ազգերը Ֆրանսիայի և Անգլիայի օրինակին հետեւեն և վարժվեն իրաւարարութեան գիմումն անելու, մարդկութիւնն իր ճակատագիրը կերպարանափոխ արած պիտի լինի և պիտի կարողանայ իր հանճարի արդիւնքները գործադրել կեանքի գործերին, փոխանակ մահվան գործերի։»

«Petite République»-ը, Ժօրէսի լրագիրն ասում է.

«Փաստը ահագին նշանակութիւն ունի... Նա, կարծում ենք, առաջ պիտի բերէ միւս ազգերի արտում մի խոր և փրկարար յուզում։ Անգլիայից և Ֆրանսիայից յետոյ, ուրիշ երկիրներ պիտի կազեն նմանօրինակ դաշինքներ, մինչև որ ռամկավարական ոգին ամբողջ հին Եւրոպան թափանցելով, ժողովուրդները դաշնակցեն և առ յաւէտ հիմնեն խաղաղութեան միջազգային պետութիւնը։»

«Temps»-ը յայտնում է այն կարծիքը, թէ այդ պայմանագրութիւնը, որի գործնական հետեւանքները համեստ են, Հաագայի դատաստանախորհրդի գործին պիտի դրոշմէ մի նոր նուիրագործում (sanction) և մի նոր եռանդ միջազգային համաձայնութեան բարեկամներին և պաշտպաններին։ «Ամ այժմ, գրում է «Temps», նա մի նշան է երկու երկրների սիրային համաձայնութեան, որի այս նոր ցոյցը, որ ֆրանկ-իտալական մերձեցումի հետ միաժամանակ տեղի է ունենում, ուրախութեամբ ողջունվեց առաջադիմութեան, ազատ կարգերի և ռամկավարութեան պաշտպանների կողմից»։

Անգլիական լրագիրները նմանապէս խօսում են գոհ շեշտով և այդ պայմանագրութիւնը համարում են երկու երկիրների միջև մերձեցումի մի ապացոյց։

«Daily Telegraph»-ը գրում է. «Սա մի քայլ է, բայց մի քայլ միայն, դէպի մի շատ բաղձալի նպատակ։ Իր սահմանի մէջ միայն սահմանափակված, այդ պայմանագիրը միջազգային յարաբերութիւնների մէջ մի նոր թուական է բաց անում. դա մի յառաջ նուն չարժում է դէպի իրաւարարութիւնը։

«Մենք, զուցէ գտնվում ենք մի դաշնակցութեան և մի և նոյն համակրութիւններով և շահերով միացած մի խմբի կազմութեան նախընթաց օրում»։

«Morning Post» և «Standard» մի և նոյն ձեւով են արտայայտնում։ «Daily News» գրում է, թէ այդ համաձայնութիւնը ուղղակի դէպի խաղաղութիւն չէ առաջնորդում, բայց պէտք է նրան համարել մի մեծ քայլ դէպի խաղաղութիւն։

Վերջապէս «Times»-ը գրում է. «Այն համաձայնութիւնը, որ կայացաւ, ինքն իրա մէջ առած՝ դիպլօմատիական բարձր կարեւորութիւն ունեցող մի փաստաթուղթ չէ, բայց մենք նրան ընդունում ենք սիրով և ուրախութեամբ։ Մենք հաստատապէս համոզված ենք, նոյն կերպով պիտի ընդունվի նա և մեր դրացիների կողմից որ նրան պիտի համարեն ֆրանսիական և անգլիական կառավարութիւնների մէջ գոյութիւն ունեցող սիրալիր յարաբերութիւնների մի վկայութիւն»։

Կ. ՊՕԼՍԻ ԼՐԱԳԻՐՆԵՐԻՑ

—

—Կիլիկիոյ Տ. Սահակ սրբազան կաթողիկոսը տեղեկագրած է թէ զանազան լատին եկեղեցականներ կը հաստատուին Կիլիկիոյ կողմերը, այնտեղ բանալու համար դպրոցներ, վանքեր և զանազան հաստատութիւններ։ Տ. Սահակ Կաթողիկոսը կը յայտնէ թէ Սսոյ կաթողիկոսութիւնը զուրկ է նիւթական միջոցներէ, ինքն ալ իր կարգին դպրոցներ հիմնելու և զուգակշռելու անոնց կրօնական նպատակով բրած ջանքերը։

—Պօլկարիոյ առաջնորդին ընտրութեան մասնակցելու համար, որոշեալ սասը քաղաքներու պատուիրակները ընտրուած են։ Ասոնցմէ ամէնէն վերջը մնացած էր Վառնայի ընտրութիւնը, որովհետև ընտրելիներու մասին տարակարծիքութիւններ առաջ եկած էին, 1-2 շաբաթ յետաձգվելէ յետոյ այդ ընտրութիւնը կիրակի օրը կատարվեր վերջացեր է։ Տ. Վահան Վ. Թէկոբեան անմիջապէս Սօֆիա դառնալով, պիտի որոշէ ընտրութեան օրը և պիտի հրաւիրէ աշխարհական պատուիրակները, որոնց պիտի միանան նաև 4 աւագերէցներ։

—Զմիւռնիոյ ազգայիններուն կարեւոր հաստատութիւններէ մէկն է Ընթերցատունը (հաստատուած 1869 թուականին) որ իր 33-րդ շրջանը կը բոլորէ այս տարի, կանոնաւորապէս հրատարակելով և վաւերացնել տալով իր համարատուութիւնը։ Կրկնապէս շնորհաւորելի է այս մարմինը, նախ իր երկարատեւ գոյութեան և երկրորդ ամէն տարի կանոնաւոր համարատուութիւն ներկայացնելով կանոնական տրամադրութիւններուն կէտ առ կէտ հետեւելուն համար։ Տեղեկագրէն կիմացվի որ Ընթերցատուն յաճախողներու թիւը հետզհետէ կաւելնայ։ Ներկայ շրջանին մէջ հաստատութեան նուիրված են 69 հատոր այլ և այլ լեզուներէ գիրքեր։ Տարէց կին մը առաջին անգամ ըլլալով մէկ մէճիտ կտակեր է այդ հաստատութեան, և սուիկա գովեստով յիշուած է տեղեկագրին մէջ։ Նոր շրջանին մէջ 78 հատոր հայերէն և 3 հատոր տաճկերէն գրքեր ծախու առնուեր և կորուստէ ու վնասուելէ պահպանուելու համար 151 հատոր գրքեր ալ կազմել տրուեր են։ Սակայն ցաւալի է որ տեղւոյն ուսուցիչները ու ուսուցչուհիները չեն օգտվիր բնաւ այս գրադարանին իրենց ընծայած դիւրութիւններէն և չեն այցելեր Ընթերցատունը։ Անցեալ տարեշրջանի մէջ թանգարանին հասոյթը եղեր է 1949 դշ. և տարեկան հանգանակութենէ գոյացեր է 5635 դշ.։ Ուրիշ զանազան հասոյթներով մուտքը հասեր է 9139 ղրուշի, իսկ ելքի բաժնին մէջ կը գտնենք թերթերու բաժնեգին 1027 դշ. գործակատարին տարեկան 3168 դշ. 154 հատոր գրքի կազմողչէք 1009 դշ. պատրաստ դրամ 1250 դշ.։ Պարտք վճարուեր է 422 դշ. և միացորդ պարտք կայ 10258 դշ.։

«Սուրհանդակ»

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Ֆրանսիական յայտնի գրող և պարլամենտի անդամ Ֆրանսիս դը-Պրէսանսէ, որ մի և նոյն ժամանակ «Մարդու իրաւունքների դաշնակցութեան» փոխ-նախագահն է, դիմել է Եւրոպայի քաղաքական, գրական, գիտական զանազան գործիչներին, Ֆրանսիայի հայասէր կօմիտէտի կողմից, հետեւեալ շրջաբերականով. «Սիրելի պարոն, դէպքերը, որոնց թատերաբեմ հանդիսացաւ Բալկանեան թերակղզին, ծանրանում են օրէցօր։ Բոլոր անաչառ նկատողների համար ակնյայտ է դարձել, որ Աւստրիայի և Ռուսաստանի մեկուսացած գործողութիւնը չէ կարող կարգ և խաղաղութիւն արտադրել, եթէ նոյն իսկ ուրիշ սահմանակաի չունենար։ Եւրոպան, որի խղճմտանքը հանդարտ չէ հայկական կոտորածներից կրած բարոյական և քաղաքական մեծ անանկութիւնից յետոյ, պէտք է հասկանայ, որ բաւական չէ ուրեան հեղեղներ թափել մի անյարմար խնդիր խեղդելու համար։ Հասել է ժամը որոնելու աւելի ազդեցիկ միջոցներ Հայաստանի և Մակեդոնիայի մէջ բարենորոգումներ մտցնելու համար։ Այդ նպատակով Ֆրանսիայի հայասէր կօմիտէտները որոշել են հրաւիրել խաղաղութեան և առաջադիմութեան բարեկամներին գալ այստեղ առաջիկայ հոկտեմբերի 25-ին, կատարել մտքերի փոխանակութիւն և համաձայնութիւն կայացնել այն մասին, թէ որն է ամենալաւ և ամենաարագ եղանակը՝ լուծելու մի ճգնաժամ, որ տիրում է Մակեդոնիայում և Հայաստանում և սպառնում է նոյն իսկ եւրոպական խաղաղութեանս։ Եւրոպական լրագիրները հրատարակել են արդէն այդ միջազգային կոնգրէսի օրակարգը, այն է 1) գործերի այժմեան վիճակը աւստրօ-ռուսական ծրագրի հետ կապակցված. 2) անգլօ-ֆրանս-իտալական գործողութեան եղանակը. 3) Հայաստանի և Մակեդոնիայի հարցերի մէջ եղած սերտ կապը. 4) դիպլօմատիան և ռուսնյեան հարցը. 5) նրա անմիջական լուծման անհրաժեշտութիւնը. 6) Եւրոպայի հասարակական և անշահասէր գործունէութիւնը. 7) զանազան առաջարկութիւնների և լուծումների քննութիւնը ու բացատրութիւնը. 8) կոնգրէսի վճիռները և եզրակացութիւնները։ Ճառախօսներ լինելու են Դէստուրնէլ, Վիկտոր Բէրար, Ժօրէս, Պրէսանսէ, Ստիվէնսօն և անգլիական պարլամենտի անդամ Բրայս, Լէժէն, Բելգիայի նախկին մինիստր և ուրիշներ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ

—

—Երկար սպասեցինք, բայց ոչ ոք մեզ մօտ չեկաւ։

Այդ խօսքերը ես վերցնում եմ գաւառական մի նամակից, որից քաղուածքներ կանեմ փոքր ինչ ներքեւ։

Նամակագիրը մի գիւղացի է։ Նա իր համագիւղացիների կողմից յայտնում է, որ նրանք սպասում են ղեկավարող, հրահանգող, կրթված երիտասարդների։

Ժողովուրդը սպասում է և սպասում, իսկ այդ ժողովրդի մօտ գնացող չը կայ։

—Գոնէ հեռուից, քաղաքից օգնեն մեզ, ինչով որ կարող են, ասում է նամակագիրը, ուղարկեն մեզ ընթերցանութեան գրքեր, տան օգտաւէտ ցուցումներ։

Ես պատմել եմ ձեզ, ընթերցող, այն փոքրիկ փորձի մասին, որ արել էր օրիորդների մի խումբ ընթերցանութիւն տարածելու նպատակով։ Այդ փորձը հաւանութիւն է գտել շատ տեղերում և ես ստացայ մի քանի նամակ, որոնց հեղինակները ցանկութիւն են յայտնում նոյնը իրագործելու, սակայն գանգատվում են, որ եռանդուն գործողներ չունեն, որ բաւականաչափ գրքեր չունեն։

—Թող սկիզբը դնեն, ասում է մի հաստաբակ նամակագիր, յետոյ մենք ինքներս կը շարունակենք լաւ գործը։ Մենք կարօտ ենք խրատների և մխիթարութեան։ Մեր շուրջը ցաւ կայ ամեն տեսակ։ Օգնութիւն է հարկաւոր։ Մեր կենցաղավարութիւնը աղքատ է, մեր գիւղերը լիքն են հիւանդներով, մեր արհեստը կարգին արդիւնք չէ տալիս։

Թերթեցի և մի քանի ուրիշ նամակներ։ Հետաքրքրական էին իրանց բովանդակութեամբ և ոճով, հայրին և ռամկաւորներ։

Այդ նամակներից երեւում է, որ գիւղում սկսվում է մանել գիտակցութիւն, որ գիւղացին սկսում է զգալ իր շրջապատի թերութիւնները, որ նա ձգտում է դէպի լոյս, դէպի աւելի խելացի կեանք։

Ես առաջ կը բերեմ մի նամակ, որ ուղղված է դէպի «Մշակ» լրագիրը, և որի մէջ լսվում է ցաւատացու ձայնը։ Դուք կը նկատէք, որ նա պահանջի ձայն է, մի պահանջի, որը անտես առնել չէ կարելի։

Ահա նամակից մի խոշոր կտոր։

Լրագիր—ջան։

Ինձ էլ իրաւունք տուր մի քանի խօսք գրուցելու։ Ես հողագործ մարդ եմ, հաստաբակ շինական, մէկ ռամիկ մարդ, բայց կարդալ սիրում եմ ու քեզ հետ ծանօթ եմ։

Դու միշտ համոզում ես երիտասարդներին, որ նրանք գան մեզ մօտ մեր գիւղերը ու մեզ լուսաւորեն, մեր աչքերը բանան, մեզ բան հասկացնեն։

Սպասեցինք, տարիներով սպասում ենք, բայց այդ երիտասարդ տամեներից ոչ մէկն էլ մեզ մօտ չեկաւ, ոչ ոքի չը տեսանք մեր գիւղական տան մէջ։ Եւ երբ պէտք է գան, այդ չը գիտենք և յոյս էլ չունենք թէ գան շուտով։

Մեր յոյսը էլի քեզ վրա է։ Քո երեսը տեսնելով, քեզ կարդալով միայն իմանում ենք, թէ ինչ կայ աշխարհքում։ Քո խօսքով, քո խորհրդով, քո խրատներով մեզ տալիս ես մի փոքր մխիթարութիւն, որից զուրկ ենք խեղճերս։ Էհ, ձեր քաղաքի երիտասարդները շատ երկար են պատրաստվում մեզ մօտ գալու, այնքան երկար, որ երևի կը պառւեն և յետոյ մեզ էլ կը մոռանան։ Մենք նրանց գալուն այլ եւ չենք հաւատում, ուստի հասցրու այս մեր խնդիրքը նրանց։ Թող նրանք, մեր բանիմաց երիտասարդները գոնէ լրագրի միջոցով յայտնեն, թէ ինչ օգտաւէտ բան ունեն մեզ համար պատրաստած։ Եթէ մենք իմանանք, որ օգտաւէտ բան կայ, ինքներս մարդ կուղարկենք նրանց մօտ տեղեկանալու, սովորելու և խրատ վերցնելու։

Լրագիր-ջան։ Քաղաքի մարդիկ պաշտպան շատ ունեն, իսկ մենք խեղճ ենք։ Դու գործիր մեզ համար։ Քաղաքի մարդիկ քեզ շուտ կը դաւաճանեն, իսկ մենք կը մնանք հաւատարիմ, Քո սերմանած հատիկները, եթէ արմատ բռնեն մեզանում, առատ հունձ կը տան։ Դու մեզ մի թող, մեր սիրտն էլ քեզ հետ կը լինի. երախտագէտ ժողովուրդը չի մոռանալ։

Նամակը թողեց ինձ վրա տպաւորութիւն։ Ես լաւ գիտեմ, որ ժողովուրդը կարօտ է օգնութեան և որ նա բնականէս չի մոռանայ երախտիքը իր գործողների. բայց մի հարց ինձ հանգիստ չէ տալիս՝ ինչու մեր երիտասարդ-

ները միայն գինու բաժակներ բռնած միջոցին են յիշում ժողովրդին և լուրջ կերպով չեն նուիրվում նրա բարօրութեան գործին։ Ինչու, ինչու։

Ով կը տայ պատասխան։

Վրէժն

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

17 հոկտեմբերի

ԲԵՐԼԻՆ։ Պրոֆէսոր Թէոդոր Մոմզէն կաթուածահար եղաւ։ Նա գտնվում է անյոյս դրութեան մէջ։ Բժիշկները քիչ յոյս ունեն նրա կեանքի պահպանման վրա։

ԲՐՈՒՍՍԷԼ։ Այժմ ստորագրված է համարվում Ռուսաստանի միացումը միջազգային շաքարային պայմանագրութեանը։

ԼՎՕՎ։ Ռուսինների պահանջը՝ Ստանիսլավովում ռուսինական գիմնազիա բանալու մասին՝ մերժեց գալիցիական լանտտագը, այդ պատճառով բոլոր ռուսինական պատգամաւորները յայտնեցին, որ հրաժարվում են իրանց լիազօրութիւններից։

ՊԱՐԻԶ։ Մինիստրների խորհրդի մէջ Լուբէ հաղորդեց Թագաւոր Կայսրի այն նամակի բովանդակութիւնը, որ յանձնեց նրան կոմս Լամզդորֆ։

ՎԻԷՆՆԱ։ Տիսսայի կաբինէտը կազմակերպված է հետեւեալ կերպով. Տիսսա—մինիստրնախագահ և ներքին գործերի, Լուկաչ—ֆինանսների, Գիերոնիմի—առեւտրի, Պլօզի—արդարադատութեան, Տալեանի—երկրագործութեան, Նիրի—գօնվէդների մինիստր, Բերզէվիչի—ժողովրդական լուսաւորութեան և Զէխ—մինիստր Խորվատիայի համար։

18 հոկտեմբերի

ԳՐՕԶՆԻ։ Տէրէքի նաւթարդիւնաբերողների համաժողովը փակվեց։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Թիւրքերը հաւատացնում են, որ զէնքի կանչված զօրամասերի կազմալուծումը շարունակվում է։ Միւս կողմից զուսարից հաղորդում են, որ զէնքի կանչված զօրամասերի համար ձմերային բնակարաններ են պատրաստված։ Հոկտեմբերի 16-ին կայացաւ մինիստրների արտակարգ խորհուրդը, որը քննում էր րէֆօրմներին վերաբերեալ վերջին յայտագիրը։ —Լուր է պտտում, որ գործերի դրութիւնը վատացել է Ասսիրեան սանջակում։

ԼՈՆԴՕՆ։ Պէկինից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, Պետերբուրգի չինական դեսպանը հեռագրեց, որ, ըստ երեւոյթին, Ռուսաստանում այժմ սկսում է գերակշռել խաղաղասէր արամադրութիւնը։

ՍՕՖԻԱ. Ցօնչէվ և Սանկօվ, հրոսակախմբերի հրամանատարները Բուլղարում, վերադարձան։ Ի նկատի ունենալով արիւնահեղ ընդհարումների վտանգը ընտրութիւնների օրը, հոկտեմբերի 9-ին, պատգամաւորների թեկնածուները պահանջեցին, որ, համաձայն օրէնքի, ընտրութիւնների տեղերում կանգնեն զօրաբաժիններ, բայց զինուորական մինիստրը մերժեց։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՑԱՑՏՆՈՒՄ Է

—

Ց. Սէֆէրեանց. Հաղորդեցէք մեզ, թէ ինչ հասցէով է ուղարկվում «Մշակի» համարը Համբարձում Զրդադեանցին։

Խմբագիր՝ **ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ**
Հրատարակիչներ՝ **ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ**
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Այսու առաջարկվում է հայ հեղինակներին ներկայացնել մինչև առաջիկայ 1904 թ. մարտի 15-ը անտիպ աշխատութիւններ հետեւեալ պատմական նիւթերի մասին.

1) **ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ**
2) **ՍԱՀԱԿ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊ**

Աշխատութիւնները պէտք է կազմված լինեն գեղարուեստօրէն և մատչելի լեզուով. ծաւալը երեք տպագրական թերթից ոչ պակաս (թերթը միջին 8-ածալ 16 երես հաշուելով)

Իւրաքանչիւր նիւթի մասին ներկայացրած աշխատութիւններից լաւագոյնը՝ ձեռնհաս անձինքների որոշմամբ, կը պարգեւատրվի 150 րուբլի մրցանակով և, իբրև սեփականութիւն, կը տպագրվի գիւրագին հրատարակութեամբ ժողովրդի ընթերցանութեան համար։

Աշխատութիւններն ուղարկելու է պրոֆ. Գր. Խալաթեանին՝ Մոսկվա, Լազարեան ճեմարան։

2—5 Աւետիս Փօղոսեան

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Ռ Ո Ւ Ս Ա Ց Օ Պ Ե Ր Ա

Կիրակի, հոկտեմբերի 19-ին

Երկու ներկայացում

Ա ռ ա ւ օ տ ե ա ն կը ներկայացվի

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԱՑՈՒ

Օպ. 4 գործ, երաժ. Րիմսկի-Կորսակովի

Մասնակցում են.—Տ.տ. Մեյնիկովա, Արցիբաշեվա, Սելիւկ-Ռօզանօվսկայա, Լեյլինա, Սկօրուպսկայա, Տրօյնիկօվա։ Պ. պ. Բոյակին, Իլիւշչենկօ, Ամիրջան, Կլիւգներ, Սանդուրսկիյ, Գրինեվ, Գավրիլով։

Սկիզբն է $12^1/_2$ ժամին երեկոյեան

—

Ե ր ե կ ո յ ե ա ն կը ներկայացվի

Կ Ա Ր Մ Ե Ն

Օպէրա 4 գործ. երաժ. Բիզէի

Մասնակցում են՝ տ.տ. Ալմաեվա, Կարրի, Սկօրուպսկայա, Լեյլինա։ Պ.պ. Ցիգնէր, Գլադկով, Շմոկով, Րժանով, Իլլիւշչենկօ, Գավրիլով, Գրինեվ։

Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան։

Երկուշաբթի հոկտեմբերի 20-ին, համբաւաւոր ներկայացում պակասեցրած գներով. կը ներկայացվի «Եւգենիյ Օնեգին», օպերա 3 գործ. և 7 պատկ., երաժշտ. Չայկովսկու.

ԱՐՏԻՍՏԻՔԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Երկուշաբթի, հոկտեմբերի 20-ին

Հայոց դրամատիկական ընկերութեան խումբը

կը ներկայացնէ

I

Առաջին անգամ Մ. Բրիօյի նոր պիէսան

ԾԾՄԱՅՐԵՐ

(Les Remplaçantes)

3 արար., ֆրանս. թարգմ. Ս. Հախումեան

Մասնակցում են.—Տ.տ. Ագնիւ, Աւետեան, Խիթարեան, Մայսուրեան, Մելիքեան, Նանիկեան, Սաթինիկ-Զմշկեան, Վարդուհի, Փառանձեմ. պ.պ. Ազեան, Աչխանեան, Աղայեան, Անդրանիկ, Աւետեան, Ցարութիւնեան, Մամիկոնեան, Պետրոսեան, Տէր-Դաւթեան, Ուշտանէի և այլն

II

Ջ Է՛ Հ Ա Ր Կ Ա Ւ Ո Ր

Դրամատիկական էտիւդ 1 ար., հեղ. Գարին-Վինդինգի, թարգմ. Գ. Ասմենեանի

Մասնակց. օր. Խիթարեան, տ. Սաթենիկ-Զմշկեան, պ.պ. Աբէլեան և Ազեան

2—2 Ռեժիսոր Մ. Ջաբար.

Տելեֆօն № 666.

ԱՐԱՔՍԵԱՆԻ ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ ՆՈՐ ԹԱՏՐՈՆ

(Կոստանտինովսկայա փող. տուն Կարչիմեանի)

Կիրակի, հոկտեմբերի 19-ին

Հայ դերասանական խումբը, ղեկավարութեամբ

Գ. Ա. Ա Ր Ա Ք Ս Ե Ա Ն Ի

կը տայ երկու ներկայացում

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՀԱՆՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳՆԵՐՈՎ

կը ներկայացվի

Կ Ո Յ Ր

Դրամա 5 գործողութեամբ

Մասնակցում են՝ տ.տ. Արաքսեան, օր.օր. Հայկանուշ Միրվելեան, Քնարիկ, պ. պ. Ամօ-Խարազեան, Վրոյր, Բերոյեան, Խուդանեան, Աղելխանեան և ուրիշ.

Սկիզբն է ճիշդ 11 ժամին ցերեկվայ։

Տեղերի գները 10-ից մինչև 50 կոպ.

—

ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԳՆԵՐՈՎ

կը ներկայացվի

ԱՍԼԱՆ-ԲԱԼԱՍԻ

Կատակ. իրողութիւն 4 գ. փոխ. Սարգարեանի

Մասնակց. են՝ օր.օր. Բեգիջանեան, Հայկանուշ, պ.պ. Ամօ-Խարազեան, Վրոյր, Բերոյեան, Խուդանեան, Մարիկեան, Սազանդարեան, Աղամիրեան, Սերունի և ուրիշ.

Սկիզբն է ճիշդ $8^1/_2$ ժամին երեկոյեան։

Տեղերի գները 1 ր. 50 կ. մինչև 30 կ.

Ղեկավար՝ Գ. Ա. Արաքսեան

Վլադիկավկազում նոր բացված

Ս. Ց. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԸ

ընդունում և վաճառում է ամեն տեսակ հայերէն գրքեր և հրատարակութիւններ։ Հասցէն՝ Владикавказъ. Книжный магазинъ С. I. Казарова. 8—10

ՄԻ ՀԱՑՈՒՀԻ

ցանկանում է ունենալ դասեր՝ հայերէն, ֆրանսերէն և մուզիկա։ Կարելի է և քաղաքից դուրս։

Հասցէն՝ Общество учительницъ, Графской и троицкой уголъ. 3—6

Ֆրանսիական Ծովագնացային Ընկերութիւն

«ՄԵՍՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ»—«MESSAGERIES MARITIMES».

27-ին Հոկտեմբերի (9-ին Նոյեմբերի ըստ ն. ա.) մեկնելու է Բաթումից, երեկոյեան ժամը 4-ին, «Douro» շոգենաւը, հանդիպելով Տրապիզոն, Սամսոն, Կ. Պոլիս, Դարդանել, Զմիւռնիա, Պիրէյ, Մարսէյլ, Հավր և Լօնդօն։

Ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակները մինչև Պարիզ, նոյնպէս և մինչև Շանգհայ (Զինաստանում), Վլադիվօստոկ գնացողների համար, կարելի է ստանալ Թիֆլիսում պակասեցրած գներով։

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւնների համար դիմել Ընկերութեան Թիֆլիսի գործակալ՝ պ. Վ. Ցակոբեանին, նախկին Արծրունու գալէրէյում, № 127 գրասենեակը, հեռախօս № 608։ Գրասենեակը բաց է՝ ժամը 9—1-ը ցերեկվայ և 5—7-ը երեկոյեան, բացի կիրակի օրերից։ 1—1

Թիֆլիսի Կենտրոնական Գրավաճառանոցում

վաճառվում են հետեւեալ հայերէն նոր գրքերը՝

ԱԴԱ-ՆԵԳՐԻ, Բանաստեղծութիւններ Ա. պրակ, թարգմանեց Յ. Յակոբեան, (երկու ււսատիպ պատկերով և կենսագրականով), Թիֆլիս, 1903 թ. գ. 30 կ.։

ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ Ա., Մրրկի Սուրբը, Թիֆլիս, 1903 թ. գ. 1 ր.։

ԱՐԾՐՈՒՆԻ Վ. ԲԺՇԿ. Աղջիկ, (Առողջապահական և բարոյագիտական էտիւդ), պատկերներով, Թիֆլիս 1903 թ. գ. 60 կ.։

ԲԱԲԵԱՆ Գ. ԲԺՇԿ. ՀՐԱՏ., Տնային Բժշկարան, պրակ Ա., Անդամազննութիւն և Բնախօսութիւն, գրեց ակադեմիկ Ի. Ր. Թարխանով 104 պատկերներով, Թիֆլիս 1903 թ. գինն է 1 ռուբլի։

ԴԱՂԲԱՇԵԱՆ Ց., Լիակատար Բառարան ռուսերէնից—հայերէն, չորրորդ պրակ, Թիֆլիս 1903 թ. գինն է 1 ռուբլի։

ԼՈՒՆԿԵՎԻՉ Վ., Բնութեան երկու մեծ թագաւորութիւնները, պատկերազարդ, փոխադրեց Յակոբ քահանայ Սառիկեան, Պետերբուրգ, 1903 թ. գ. 30 կ.։

ՄԱՂԱՔԵԱՆ Գ. Բժ.-Ուս., Մայր և Երեխայ, (Ժառանգականութիւն, Սեռական հասունութիւն, Ցղութիւն, Ծննդաբերութիւն, Երեխային կերակրելը, Ատամների դուրս գալը, Հոգատարութիւն, Երեխայի մտաւոր դաստիարակութիւնը և այլն), Թիֆլիս, 1903 թ. գինն է 40 կոպէկ։

ՄԱՆՈՒԻԼՆԱՆ Լ., Նկարիչ Թաչեան, դրամա 4 գործ. Թիֆլիս, 1903 թ. գ. 35 կ.։

ՇԻՌՏ Մ. Տ. Մերձեցում, Անուրջներ, Պարիզ, 1903 թ. գ. 20 կ.։

ՕԿՏԱՒ ՄԻՐԲՕ, Գործը գործ է պահանջում, թարգմանութիւն ֆրանսերէնից, Կ. Ջալալեանի, Թիֆլիս, 1903 թ. գինն է 40 կոպէկ։

Դիմել՝ Въ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю.

(երկշ. երեքշ. հինգշ.) 1—6

Լոյս տեսաւ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՄՐՐԿԻ ՍՈՒՐԲԸ

Գինն է 1 ռուբլի

Դիմել հեղինակին՝ Тифлисъ, Редакція „Мурчъ" և «Գուտտենբէրգ» ու «Կենտրոնական» գրավաճառանոցներին։ 5—10

ՕԼԷՕԳՐԱՖ ՊԱՏԿԵՐ

ՄԱՍԻՍԻ ԵՒ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԱՅ ՎԱՆՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍԱՐԱՆԸ

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ 1600 ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Ամեն մի ճշմարիտ հայու արժէ մտաւոր նուիրական ու տեղւոյ այս գեղեցիկ մեծադիր նկարը՝ 75 սանթմ. մեծութեամբ, և 12 գոյնով խնամքով պատրաստված է, և վաճառվում է հատը 2 ր. ճանապարհածախսով 2 ր. 18 կ.։

Ցանկացողները կը դիմեն Армавиръ (Куб. Обл.) լուսանկար Մ. Փափազեանին։ Իսկ Ростовъ На-Дону, Владикавказъ и Армавиръ Бр. Гурджіева. 5—5

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է

ԱԴԱ ՆԵԳՐԻ

Բանաստեղծութիւններ

Թարգմ. ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

(Բանաստեղծուհու երկու ււսատիպ պատկերով և կենսագրութիւնով)

Գինն է 30 կոպ.

Դիմել՝ Թիֆլիսի և Բագուի գրավաճառանոցներին։ 2—3

Յ Ա Ն Կ Ա Ն Ո Ւ Մ Ե Մ

ԴՊՐԻ ՊԱՇՏՕՆ

Ռուսաստանի զանազան քաղաքներում. կարող եմ երգել թէ ձայնագրեալ և թէ հասարակ շարականով։

Հասցէ. Тифлисъ, Церковь Сурпъ-Карапетъ, Григору Амиранянцу. 3—3

Պ Ա Ր Ի Զ Ի Դ Ե Ղ Ա Գ Ո Ր Ծ Ի

ՍԱՆՏԱԼ ՄԻԴԻ

ԹՈՅԼԷ ՏՐՎԱԾ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

Այս կապսիւլների մէջ պարունակված զուտ սանտալի էսսենցիան բժիշկները խորհուրդ են տալիս գործածել մէզաքէի (աղամի հիւանդութիւնների) դէմ, կապայ-բալզամի և կուբեբայի փոխարէն։ Նա ներգործում է աւելի արագ, չէ յոգնեցնում ստամոքսը, ոչ մի հոտ չէ պատճառում և ոչնչացնում է փսխումն ու կոլիկը։

Կեղծիքներից խուսափելու համար պահանջեցէք, որ իւրաքանչիւր կապսիւլի վրա սև տառերով դրոշմված կնիքը։

Ծախվում Ռուսաստանի գլխաւոր դեղատներում

(5, 10, 15, 20 և 25) 44—60

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ ԳՐԱՒԱՆՈՒԹՈՒՄ

վաճառվում են հետեւեալ նոր հրատարակութիւնները

«Ծեր տուն», Ի. Վազովի, վէպ բուլղարների կեանքից՝ ազատութեան նախընթաց օրը՝ ռուսերէնից թարգմանեց Յով. Արարաջեան, գինն է 80 կ։

«Ժողովածու» մասն երկրորդ, Շիրվանզադէի (մասն ա. 1—50 կ.) 1 ր. 50 կ.

«Բանաստեղծութիւններ», Վ. Թուարբէգեանի—50 կ.

«Սև յաղթանակ», վէպիկ, Բ. Այվազեանի—25 կ.

«Ս. Գատարագէ երգեցողութիւն» (յաւելուածով) յարմարեցրած նորուսների համար, կազմեց «Շահան-Սիմոն, բ. տպ.—20 կ.

«Եւգինէ», դրամա 3 գործողութեամբ, Շիրվանզադէի—40 կ.

«Արիւն-էջեր», Հ. Համբարձումեանի—15 կ.

«Ինքնուսուցիչ հայերէն և վրացերէն լեզուի», կազմեց Ե. քահ. Ալխազեանց—20 կ.

«Նոր միջոց ռուսերէն լեզուով կարդալ, գրել և խօսել սովորելու»—30 կ.

Դիմել.—Книжный магазинъ „Гуттенбергъ", Тифлисъ, д. Лалаева, на Дворцовой улицѣ, Г. Галустяну. 2—3

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 17 Октября 1903 г. Электропечатня Груз. Изд. Т—ва, В. Вельяминовская ул.